

Кризу у сфері соціально забезпечення продовжує загострювати заява уряду про призупинення виплат пенсій на території Донецької та Луганської областей. Не слід забувати, що там проживають такі ж громадяни України, як і в інших регіонах, і на них також мають поширюватись всі конституційні гарантії та пільги. Правові норми ні в якому разі не повинні дискримінувати людей – ні за віросповіданням, ні за расою, ні за місцем проживання, – у цьому, насамперед, і виявляється закріплена ст. 3 Конституції України соціальна спрямованість нашої держави. Тож дії уряду мають бути спрямовані не проти населення, а на максимальну його підтримку, особливо у такий важкий час.

Можна погодитися й з пропозицією щодо необхідності нормативно затвердити перелік базових соціальних послуг, які гарантуються на безоплатній основі, незалежно від економічної ситуації у державі та місця проживання громадян.

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан правового регулювання соціально-забезпечувальних суспільних відносин, було виявлено низку колізій і прогалин та запропоновано можливі варіанти його доопрацювання.

Було визначено, що соціальна політика держави має бути спрямована на задоволення життєво необхідних потреб населення. Тому будь-які кроки уряду й законодавця повинні мати під собою належні правові основи для перетворення основних конституційних засад з декларативних на практичні.

Одержано 21.10.2016

УДК 811.161

Валентина Анатоліївна ВАСИЛЕНКО,

кандидат філологічних наук, доцент,

професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК СПЕЦІАЛІЗОВАНА СИСТЕМА ПРАВОВИХ ПОНЬТЬ

Для вироблення єдиних правових стандартів, що відповідають сучасним вимогам цивілізованого суспільного розвитку, виникла нагальна потреба впорядкування та унормування, а можливо, й реструктуризації національної юридичної терміносистеми. Тому вивчення закономірностей утворення юридичної термінології, її структури, перспектив розвитку стало одним із найважливіших завдань сучасної науки.

Юридична термінологія у контексті юридичної лінгвістики, яка й визначає основні напрямки досліджень у цій галузі, а саме: історія

юридичної мови, юридичне термінознавство, юридична лексикографія, юридична текстологія, юридична стилістика, порівняльне правознавство, судова лінгвістика, привертала увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких – П. Рабінович, О. Сербенська, В. Тертишник, І. Усенко, А. Ушаков, Н. Артикуца, С. Головатий, Ю. Зайцев, С. Кравченко, А. Ляшук, В. Протасов та ін. Так, Н. Артикуца є автором статей «Юридична лінгвістика», «Юридична мова», «Юридична термінологія» (спільно з І. Усенко) до Юридичної енциклопедії. У цьому ж виданні вміщено статтю П. Рабіновича «Юридичний термін».

Завданням пропонованої роботи є визначення суті, змісту і походження понять «юридична лінгвістика», «юридична мова», «юридична термінологія», «юридичний термін»; аналіз основних досліджень із проблеми; визначення лексико-термінологічного мінімуму, необхідного для оволодіння фаховими юридичними знаннями.

Як уже зазначалося вище, юридична лінгвістика (фр. *linguistique* – мовознавство, від лат. *lingua* – мова) – міждисциплінарна галузь знань про взаємозв'язок мови і права, мовні засоби вираження правових понять і категорій, мовностилістичні ресурси у сфері правової комунікації. Термін «юридична лінгвістика» вперше ввів у науковий обіг німецький учений А. Подлях у своїй праці «Юридична лінгвістика».

Основними характеристиками української юридичної мови є точність, офіційність, логічна послідовність, високий рівень стандартизації тощо. Залежно від конкретних сфер юридичної діяльності (законодавство, судочинство, нотаріат, адвокатура, юридична наука, юридична освіта тощо) юридична мова має функціонально-стильові та жанрово-стильові особливості. Вони є предметом вивчення і юридичної науки, і мовознавства, зокрема юридичної лінгвістики.

Із лінгвістичного оточення як предмет дослідження виділяється юридичний термін. За визначенням П. Рабіновича, юридичний термін – слово або словосполучення, що виражає поняття з правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (нормативно-правових актах, юридичних словниках, довідниках, енциклопедіях, наукових працях тощо). На його думку, юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах, а правове поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-смісловою основою для окреслення термінологічного значення у вигляді дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища.

Значно в ширшому контексті розглядають термінологію як об'єкт лінгвістичних досліджень А. Ляшук, О. Минзак, І. Сушинська і П. Давидов, М. Вербенец, Є. Скороходько, І. Гумовська, Т. Заплатіна та

деякі ін. Так, на думку М. Вербенец, за тривалий період мовознавчих досліджень в Україні не було жодної спроби системного перегляду юридичної термінології з огляду на комунікативну стратегію національної мови, а також компаративний українсько-іномовний контекст, за винятком зіставного опису української та російської юридичних терміносистем. Із такого погляду важливим є комплексний типологічний аналіз юридичної терміносистеми української мови на тлі термінотворчих процесів сучасного світу. Для цього потрібно дослідницький інтерес скерувати насамперед на: з'ясування відповідності терміносистеми юридичних понять української мови національній правовій системі; виявлення основних джерел становлення юридичної терміносистеми української мови; історико-філологічний аналіз формування лінгвістичних термінознавчих ідей у сфері юрислінгвістики; здійснення комплексного функціонально-типологічного аналізу терміносистеми української юридичної мови, звернувши увагу на кореляцію національної терміносистеми із субмовами права інших слов'янських мов, в яких спостерігається спільна тенденція до входження в європейський правовий простір.

Слід зазначити, що в більшості сучасних досліджень є два підходи до визначення терміна: структурно-субстанційний та функціональний. Прихильники першого з них (Д. Лотте та Т. Канделакі) розглядають термін як особливе слово, яке протиставляється за своєю семантичною і граматичною структурою загальноновживаному. Натомість прихильники функціонального підходу (Е. Скороходько, В. Лейчик) вважають, що термін – це функція, тип уживання лексичної одиниці, а не особливий тип лексичної одиниці. Зокрема Е. Скороходько розуміє термін як слово чи усталене словосполучення, що є членом такої лексико-семантичної системи, яка репрезентує певну фахову (спеціалізовану) систему понять.

Одним із актуальних напрямків дослідження терміна є визначення його ознак, серед яких основними вважають системність (систематичність), однозначність, точність, стилістичну нейтральність, лаконічність, відсутність емоційної чи експресивної вираженості. Визначаючи системність як одну з основних ознак терміна, висловлюють застереження, що системні відношення термінів дійсні лише в межах термінології якоїсь галузі знань. З цього приводу серед лінгвістів поки що є певні розбіжності. На нашу думку, для правильного розуміння особливостей функціонування термінів має значення висунута А. Реформатським ідея так званого термінологічного поля, згідно з якою поле для терміна – це певна термінологія, за межами якої слово втрачає свою характеристику терміна. Тобто термін пов'язаний не з контекстом, а з термінологічним полем, яке і заміняє

собою контекст. Саме за цим твердженням слід розглядати всі ознаки терміна.

Із зазначеними вище пов'язані й дослідження щодо запозичення українською юридичною терміносистемою юридичних терміноелементів інших мов, що зумовлено різними історичними умовами і традиціями. Юридична термінологія за походженням може бути питоною національною (відповідач, держава, закон, заповіт, злочин, суд, уряд) або запозиченою, наприклад, абандон (фр.), авізо (італ.), бойкот (англ.), вексель (нім.), евтаназія (грец.), омбудсмен (швед.), юриспруденція (латин.). На основі поєднання національних та запозичених термінів і терміноелементів утворено значну кількість юридичних термінів (експертний висновок, імунітет свідка, кримінально-виконавче право). Особливий вид запозичень – інтернаціональні терміни латинського і грецького походження (адвокат, алібі, інавгурація, конституція, політика, юстиція).

Найпоширеніші терміни та усталені словосполучення вживаються без перекладу і передаються за допомогою транслітерації: де-факто, де-юре, персона нон-грата. При цьому інтернаціоналізми слід відрізняти від екзотизмів, які означають специфічні явища правового побуту, звичаїв, державного устрою, законодавчих актів окремих країн: альтинг (ісл.), кнесет (ізра.), кортеси (ісп.), судебник (рос.), хурал (монг.), шейх (араб.).

За структурою юридичний термін може бути простим (слово) або складним (словосполучення), що характерне і для української, і для англійської мов. Терміни-слова за лексико-граматичною належністю поділяються на іменники, прикметники, дієслова та прислівники. Серед юридичної термінології і номенклатурних назв дедалі більшого поширення набувають скорочені форми – абрєвіатури (Європарламент, Інтерпол, НАТО, ОБСЄ, Мін'юст, ЦПК).

У зв'язку з цим актуальними питаннями для подальших розвідок є: подолання синонімії у правових текстах, що ускладнює трактування юридичних норм і є необґрунтованою та недоречною; впровадження єдиного термінологічно вивіреного та науково обґрунтованого з лінгвоюридичного погляду українського термінологічного юридичного словника; формування усної та писемної мовленнєвої культури правознавців.

Одержано 12.10.2016